

vse gledati na to, kako so učitelji v njegovem okraji spretni, marljivi in kako se vedejo in dalje izobražujejo. Vse to, kar o teh zadevah pri šolah zapazi, mora na tanko zapisovati.

§. 4. Ogljednik ima pravico in tudi dolžnost, da učiteljem svetuje v didaktično-pedagogičnih rečeh in da vse, kar na tej strani slabega zapazi, precej na mestu ustmeno odpravi; pa ogibati se mora vsega, kar bi kaj učitelju na veljavi škodovalo.

On naj se vselej, kedar pride v kako šolo, o vsem, kar tu vidi, na tanko razgovarja z učiteljem, in kjer jih je več, v skupnem zboru; naj posluša učitelje in krajno šolsko ogledništvo; ako kaj želé in se pritožujejo, naj vse to, kolikor je mogoče, z dobrim poravná.

O rečeh, ki jih sam ne sme izverševati, naj poroča poglavarju okrajne šolske gosposke, in če je treba naj prilaga zapisnike, ki jih je o tem zapisal, in naj dostavlja svoje navšte. V teh sporočilih naj tudi vselej naznanja to, kar je sam storil na mestu.

§. 5. Okrajni šolski oglednik mora okrajne šolske zборе sklicovati in voditi.

§. 6. Okrajni šolski oglednik ima dolžnost, ako se to od njega tirja, da svoje mnenje o didaktično-pedagogičnih šolskih zadevah naznanja poglavarju okrajne ali deželne šolske gosposke; tudi mora po naročilu okrajne šolske gosposke izdelovati načerte za odloke o didaktično-pedagogičnih rečeh, ki se mu izročajo.

Na koncu šolskega leta mora, kakor je zapovedano, dajati letno sporočilo od vseh šol, ki so mu izročene.

Nasvetovati kaj, kar zadeva povzdigo in spspéh pri šolstvu ima vsjgdar pravico.

Posebni opravnih zapisnikov šolskemu ogledniku ni potreba.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

b. Nahajajo se tudi železne rude v litijskem in kranjskem okraji, pa tudi pod sv. Joštom in Podlipo v okraji verhniškem, kjer se dobivajo rjavci ali rude rjavice na verfenskih skladih v deblih in gnjezdih čisto bobaste oblike.

c. Železne rude na Dolenskem so rjavci s 40—50 % železa, ali peščenati rjavci z 20 % pa glinavci z 10—15 %

železnatosti v sebi. Išče se pa ta ruda, koja je v lasti treh dolenskih plavilnic, malo da ne v vseh okrajih vzhodnega Dolenskega pa v metliškem, černomaljskem, ribniškem, loškem in ljubljanskem okraji. Pridelek plavilnic, ki se pečajo s temi rudami, je zelo nestanovit in neenak.

J. Kje pa kopljejo premog, s katerim kurijo vozove pri železnici?

O. Premog je več verstá. Na Kranjskem kopljejo čern in rjav premog. Černi premog se je dosihmal našel blizo savskih in javorniških plavžev v Karavankah in je zato velike veljave, da se nahaja v skladih, kjer železne rude in celo ž njimi skupaj. Kopajo pa ta premog po malem in sicer samo toliko, kolikor ga potrebujejo plavilnice. — Rjavi kranjski premog je različne oblike in obilnosti. Staršega premoga, ki spremlja pešcence, laporje in ile le-te tvorbe, ste dve močni malo da ne nepretergano deržeči debli ali poli v kranjskem, berdskem pa tudi v litijskem okraji. Severna pola začinja na zahod pri Šmartnu v kranjskem okraji in derži proti vzhodu na Komendo, na Križ, Kamnik pa po tuhinjski in motniški dolini v Štajersko, ter obrobuje tu pobočje Karavanek $3\frac{1}{2}$ milje na dolgo napolnjeva je kadunjasto dolino. Južna pola se začinja v berdskem okraji; pri Verhpolji pa derži na Moravče, Lok, Šeminik in Zagorje 6 milj daleč do Trebovelj, Laškega in Planine na Štajerskem. V severni poli koplje se dosedaj samo pri Motniku, v južni so pa naj bolj znamenita premožišča kranjska pri Lokah, Šeminiku in Zagorji. Premog je čern z zamoklim leskom. Imenitnost južne pole zvišuje še bolj podolžna, nepregorljiva glina, koja je nji zadnja stran, pa škrlinik in laporno apno, ktero ji dela prednjo steno in iz kterega se žgè hidravlično apno.

Premog se dalje dobiva po vseh dolinah na vzhodnjem pa zahodnjem Dolenskem, toda v drugačni zemljini sestavi (mlajši tretjegorni tvorbi). Odpert je pa samo v rateškem, mokronoškem, trebanskem, černomaljskem in kočevskem okraji. Naj močnejša so ležišča pri dolini reke Mirne v treh posebnih kotlinah. — V černomaljski kotlini nahajajo se ligniti pa navadni rjavi premog, sosebn o pri Dobličah. Zaloga na Kočevskem pri Salki-vasi na severo-izhodu v podobi kolobarne kotline je 1—3° močna, zaloga pri Ribnici pa samo 3—4', in ima premog

prebit ali namešan z glino in s peskom tako, da ga malo rabijo. Koplje ga društvo za kemijske izdelke na Reki.

Rjavega premoga so na Kranjskem 1867. leta dobili 1,752.719 cent., kateri je bil vreden 306.231 gold. 11 kr. Od tega dá Zagorje 1,560.178 cent. z 283.382 gold. 34 kr. vrednosti; drugo pride na Št. Janž, Gradac pri Černomalu in Kočevje.

Iz med šotišč na Kranjskem je ljubljansko naj imenitnejše. Meri 34.000 oralov zemlje, in njegova šota se je cenila na 330 milijonov centov. Podlaga mu je diluvialna prodina (melj); viša lega je apnati s sladkovodnimi školjkami pomešani il. Šota že iz sušenega močvirja je vlaknata. Porabi se je pa od leta do leta več, kolikor so derva višej v ceni.

Obertnost.

J. Kako pa je z obertnostjo na Kranjskem?

O. Obertnost na Kranjskem ni še dosihmal dosti razširjena. — V nekterih krajih imajo sicer posebne, tem krajem lastne izdelke. Kakor n. pr. med Kranjem in Loko v 2—3 vaseh so skoraj sami sitarji. Okoli Škofjeloke tkejo posebno veliko platna. Na Gorenskem okoli Bleda i. d. narejajo domače sukno. Naj bolj oberten kraj na Gorenskem je Teržič, ki razpošilja svoje izdelke čevlje in drugo na vse kraje. Naj manj rokodelcev je pa pri Belih Kranjcih in Hervatih, ker si sami napravljajo, česar potrebujejo. Tam, kjer priganja nerodovitna zemlja prebivalce k obertnosti, kakor v Ribnici, ali tam, kjer je zemlja bogata železnih rud in ima še gozde za oglje, je obertnost na boljši stopnji.

J. Ktera oberstnost je pa naj starša na Kranjskem?

O. Izdelovanje železa je naj starša obertnost v deželi, posebno pa v severo-zahodnih krajih naše dežele. Upati je, da bode železna obertnost v teh krajih zelo oživila, kedar bode enkrat zdelana železnica, ktera pojde iz Ljubljane po savski dolini v Terbiž.

Bile so pa leta 1867. plavilnice na Savi, v Javorniku, v Bistrici, v Kamnigoroci, v Železnikih, v Kropi, v Dvoru in v Gradacu.

Sirovega železa se je izdelalo 63.368 cent., vrednega 187.018 gold. 33 kr.; litega pa 7282·29, vrednega 47.484 gl. 56 kr.

Kovno železo izdelujejo naj več savske fužine.

Rokodelstva, ki obdelujejo železo za tergovino, so v Kropi, v Železnikih in Kamni Gorici, v Teržiču pa v Fužinah

pri Šturji v okraji Vipavskem. Velika fabrika za kose je v Fužinah na Gorenskem poleg Šenfelsa (Weissenfelsa), ktera razpošilja svoje blago po vseh deželah; kose te fabrike so dobile pri neki razstavi sreberno svetinjo. Vgodno je tej fabriki velika vodna moč in bližina velikih gozdov. Kose izdelujejo tudi v Teržiču. Žeblje delajo v Železnikih, v Kamnigoricu in Kropi, spodrivajo pa to obertnost fabriški žebli. Mašine parne pa tudi druge mašine izdelujejo mašinarnice dvorskih pa graških plavilnic, ki imajo tudi zlivarnice, nekoliko tudi savske plavilnice.

Druge kovine se obdelujejo na Kranjskem za tergovino le po pičlem.

a. Živo srebro pripravlja se samo v državnih plavilnicah idrijskih, in sicer se ga je dobilo l. 1867. 4854·13 cent., kateri ima vrednost 592.474 gold. 64·9 kr.; l. 1868. pa 5121 cent. cenjenih na 572.090 gold.

b. Svinec se izdeluje v 2 plavilnicah: v Zagorju pa v Knapovšah; l. 1867. so dobili svinca 2019·18 cent. cenjenega na 25,064.94 gold., l. 1868. pa 956 cent. iz Knapovša in Zagorja.

c. V Zagorji je tudi plavilnica za topljenje cinkovih rud, ktere dovažajo iz Koroškega, južnega Štajerskega nekaj pa tudi iz Mokronoga; l. 1867. se je dobilo 16.941 cent. cenjenih na 218.254 gold. 17 kr., l. 1868. pa 17.587 centov.

d. Zeleznega vitriola so dobili l. 1867. 1215 cent. po 1 gold. 80 kr., tedaj vrednosti 2187 gold., l. 1868. pa 4815 cent., ki ima vrednosti 8667 gold.

e. Medi ali kotlovine se je dobilo l. 1867. 1327 cent. cenjene na 71.658 gold., l. 1868. pa 931·35 cent. po 50 gold. tedaj 46.567 gold. 50 kr. Dobiva se ta kotlovina iz rude po novi metodi.

Dobivajo se na Kranjskem še nektere druge rude.

Cena vseh rudarskih pridelkov

l. 1867. je	1,036.646	gold.	28·5	kr.
Oglja	306.231	»	11·5	»
Izdelkov v plavežih	909.639	»	36	— »
	<hr/>			
	2,252.516	gold.	76	— kr.

(Prih. dalje.)